

A BIZTONSÁG GAZDASÁGI KULTÚRÁJA

THE ECONOMIC CULTURE OF SECURITY

Huff Endre Béla

Alapismereti és Szakmódszertani Tanszék, Pedagógusképző Kar, Neumann János Egyetem

Kulcsszavak:

biztonságkultúra, kockázatmenedzselés, biztonsági paradoxon, felelősségvállalás

Keywords:

culture of security, risk management, security paradox, taking responsibility

Összefoglalás

Reklámvers volt régen: „A biztosítás, biztonság!”¹ Helytálló megállapítás, mind gazdaságfilozófiai, mind biztosításelméleti szempontból. Aki biztonságra törekszik, az biztosítja magát. Így tesz a hegymászó, aki visz magával biztosítókötelet, a légtornász is, aki biztonsági hálót feszített maga alá a „halálugrása” előtt. Hasonlóképpen jár el az üzletember, aki nemcsak a veszélyes, de még „simának” ígérkező ügyleteit is a szükséges mértékig bebiztosítja. Biztonságra törekszik, tisztában van vele, hogy a kockázatot szükséges menedzselnie, ez irányú kulturáltsága vezeti a biztosítás és biztonság kultúrájához, olyannyira, hogy a biztonság iránti igényt, manapság minden sikerorientált gazdasági és pénzügyi művelethez hozzá kapcsoljuk.² A dolgozat első része történetiségében mutatja be a biztonság-biztosítás, a biztonságkultúra fejlődését az ókortól napjainkig, második részében az öngondoskodás és az intézményi menedzsment, valamint a biztonsági paradoxon vonatkozásában tárja fel a szerző a biztonságkultúra gazdaságtanát.

Abstract

There is an old advertising slogan: ‘Insurance is security’. This is a watertight establishment both from an economic-philosophical and an insurance-theoretical view. Those who strive for security, insure themselves. The mountaineer acts this way if he or she takes a security rope with himself or herself or the acrobat who has a security net stretched under himself or herself before his or her ‘death leap’. The businessman does the same who insures not only his dangerous deals but also his seemingly safe transactions to the necessary degree. He strives for security, he is fully aware that he has to manage risk; his civilization in this field leads him to the culture of insurance and security, so much so that nowadays the need for security has been associated with every success-oriented economic and financial transaction. The study gives a historical account of the development of insurance and security and the culture of security from ancient times to the present complemented with the corporate circle, with the central problems of health insurance.

1. A biztonsági igény kultúrájáról

Belátható, hogy a felelősségvállalásnak kulturális tartalma van, amely igazolást kap bölcséleti (filozófiai, etikai, tudományos) magyarázatok szintjén, de családi-, mikro-, és

¹ Az Állami Biztosító ezzel a tömörségében egyszerű szlogennel reklámozta magát az 1970-es években.

² A kontrolling szakma természetesen kalkulálja költségeit (Sebes. 2013. 135-137. old.), még az államháztartás is beépíti – a fejlett piacgazdaságokban – költségvetésébe biztosítási programjait (insurance program), a biztonsági tartalékolgatás, illetve gazdasági védelemre fordítható kiadásait. (Stiglitz 2000. 100. és 208. old) Mikro és egyéni vállalkozók is tisztában vannak vele és egyre több pénzt áldoznak rá, melynek jövedelemarányos nagysága mára nemzetgazdasági szinten is meghatározó tényezővé vált.

makro-társadalmi szinten is. Mint látni fogjuk, közgazdaság- és pénzügytani szempontból is igazolható. Kulturális értékek mentén szocializálódunk. Biztonságra vágyik minden ember, legfeljebb a mértéke változik az adott kultúra elvárásai szerint. A teljesen felesleges kockázatot csak azok vállalnak, akik nem rendelkeznek biztonságkultúrával. A túlon túl óvatos viselkedésű egyén hajlamos túlbiztosítani magát, akár műszaki technikai, akár gazdasági-pénzügyi biztosítékokkal. Vállalva, hogy emiatt csökken a siker esélye. Vele szemben a nagy (esetleg túlságosan is nagy) kockázatot vállaló ember a biztosítékait fogja vissza, hogy reményei szerint sikeresebb legyen. Igénybe vesz ő is biztosítékot, de a vállalt kockázatához képest jóval kisebbet. Mérlegre mindkét esetben **Siker/Kockázata** került, a biztonság iránti igény mértéke alapján, kulturális tartalmaik fényében.

Kultúránk által megalapozott biztonságigényünk gazdasági döntésinket ma is befolyásolja. Átala válunk az „óvatos,” vagy a „veszélyes” élet gazdaságfilozófiájának követőjévé. A közöttük történő választásnak felelősségtartalma is van. A siker/kockázat mértéke szerint megszülető döntésnek ui. nemcsak az illető egyénre, hanem az érintett közösségre, de akár a természeti környezetre is kihatással lehet. Döntéshozóként a felelősségérzete túlmutat az egyéni sikerek kockázatainak mérlegelésén, közösségi szinten értelmezhető kulturális tartalma van. Menedzserként felelőssége kiterjed vállalkozása, vállalata, intézménye egészére. Siker/kockázat mértékét, az „óvatos”, vagy „veszélyesebb” döntés között választva, a biztonságkultúrára is érdemes tekintettel lennie, mind a maga, mind munkatársai érdekében. Napjaink modern vezetés-szervezéstana már beépítette az efféle ügyek mérlegelését. Bizonyíthatóan megéri a felelősségelvet figyelembe venni és biztosítékokat építeni a gazdasági, pénzügyi döntések fedezeteként. A régebbi korok gazdasági döntéshozói számára, ezzel szemben, a felelősségvállalás és biztonságkultúra kapcsolata csak azok után vált (válhatott) világossá, miután kialakultak a biztosítások csirái. Korábban nem. Belátták ugyan, hogy a kereskedelmi és gazdasági ügyletek veszélyesek. Természetesnek tekintették. Nagyobb odafigyelésükbe, és az Isten/Istenek segítségébe bíztak, azonban gazdaságvédelmi technikákba, biztosítékok beépítésébe nem. Annak idején még *Arisztotelész* (384-322) sem tudott a siker/kockázat mérlegre tétele kapcsán mást javasolni, mint a mértékletességet, kerülve a gyávaság, és vakmerőség szélsőségeit, viszont vállalva a bátor tetteket. (*Arisztotelész*: 1975. II. könyv) A biztonság gazdasági kultúrájának ki kellett bontakoznia, rendszereinek ki kellett épülnie, hogy már biztosításkultúráként a gazdasági és üzleti életet hatékonyabbá tegye.

1.1 Az óvatos életbölcselet biztonságkultúrája

„Járt utat a járatlanért el ne hagyj!” Már *Csuang-ci* (Kr.e. IV. szd.) taoizmusa is ezek szerint fogalmazta meg ennek az ősi morális elvnek tartalmát. Az utat, ösvényt (tao), amit bölcs embernek követnie érdemes, elődeink, őseink taposták ki. Rajta érdemes csak haladnia, ez teremt számára és mindenki számára biztonságot. Képes kiegyensúlyozni az ellentétes erőknél – a jin és jang – a harcát, amelyek nem egyebek, mint maga a létező világ realitása. Beavatkozni az ember úgysem tud, helyesebb egyensúlyozva közöttük a kitaposott ösvényen haladni. „Az út (tao) azáltal tökéletesedik, hogy járnak rajta; a dolgok azáltal lesznek olyanok (zsan), hogy (olyannak) mondjuk őket. S miért tartják olyannak (zsan) őket? Azért tartják olyannak őket, mert olyanok. /.../ Nincs dolog, amely ne lenne (ilyen, vagy) olyan.” (*Csuang-ci*: A dolgok egyenlőségéről. 4. rész.) (*Csuang-ci*. 1980. 72. old.) Számtalan, haladásra kínálkozó út lehetséges, viszont az „ilyen és olyan” utak sokaságából bölcsességet igényel annak kiválasztása, amit a tao kínál a jin és jang között járandó ösvényként.³ A taoizmus, tehát, a biztonság kultúráját a régtől fogva fennálló rendben bízva építette ki. Külső biztosítékokat nem keresett, mert azok letérítenék a „kitaposott ösvényről.”

³ *Csuang-ci* és a többi taoista bölcs az ősök követését, mintegy a természetes rend fenntartását, várták el. Harmonikus állapotok teremtését, „megbékélést” (csu-jung) a szélsőségesen ellentéte dolgok között. Tao-ra úgy lehet rátalálni, hogy régtől fogva „járnak rajta”, bizonyítva, hogy járható. (*Csuang-ci*. 1980. 71-75. old.)

Az óvatos életbölcselet embere mondja: „Ami biztos, az biztos!” „Legyünk csak óvatosak, hisz soha sem lehet tudni!” „Rendet /értsd: törvényes rendet/ kell teremteni, hogy a továbbiakban hozzá csak alkalmazkodni kelljen!”

A civilizációtörténet hajnalán, ezen óvatos életbölcselet szellemében születtek meg az ősi morál normateremtő rendszerei. A biztonság iránti igény biztosítékként nem csak megfogalmazták biztonság iránti igényeiket, hanem írásba is foglalták. Tudva tudták, hogy az emberi együttéléssel, biztonsági kockázatokként súrlódások is velejárnak. A normákat kinyilvánították, rögzítették, sőt: egyenesen kőbe vésték: *Hamurapi* oszlopára (Kr.e. 1702), *Mózes* a törvénytábláira (Bibliában), *Drakón* arkhón törvénytábláira (Kr.e. 621), Rómában a XII tábla törvényére (Kr.e. 451). Betartásuk a közösség biztonságát szolgálta, amelyre garanciát (biztosítékként) az adott államrend adott. Kulturális alapot közösségeik morális elvárásai szolgáltak. Jogfilozófiájuk azt a tálió elvet követte, melynek lényegét a szimmetriát, mindenki könnyen képes követni: akár jót, akár rosszat tesz, annak következményi vannak. Biztonságérzetet képes erősíteni, hogy elég a kőbevésett, tehát isteni, tehát igazságos elvárásokat betartani. „Életet életért, szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért, égetést égetésért, sebet sebért, horzsolást horzsolásért!” (Kivonulás. 21.23) Isteni törvényekként határozták meg a közösség életét, biztonságuk biztosítékként szolgált. Cselekedeteik szándékával nemigen törődött, következményeit ítélte meg. *Mózes* ki is mondja: a véletlen összeegyeztethetetlen Isten tekintélyével.

A gazdaság későbbi történetében is megfigyelhető, hogy az óvatos ügyletek melletti kiállást képviselők szívesebben ragaszkodtak (ragaszkodnak) a jobban szabályozott gazdasági viszonyokhoz, mint a bevállalós, utilitarista kortársai. *Thomas Hobbes* (1588-1679) az eredeti tőkefelhalmozás, biztonságkultúrát nélkülöző, viszonyaitól határozottan idegenkedett. A maga korában is megtapasztalt „bellum omnia contra omnes” életveszélyes és zavaros körülményeit – azt tehát, amikor mindenki szabadon garázdálkodhatott embertársai rovására – alapjogi norma elfogadtatásával, és polgári jogrendszer kialakításával javasolta felváltani. A közhatalom és stabil jogrend felettébb szükséges voltát *Leviatánban* (1651), ideális államában mutatta be. Ahol ui. nincsen közhatalom, ott az emberek egymással könnyebben keverednek háborús konfliktusa, felszámolva a törvényes rendet. (Hobbes. 2014. 13. fejezet.) Vele szemben „meseként” fogalmazta meg gazdaság-bölcseleti tételeit *Bernard Mandeville* (1670-1733). Gazdasági és üzleti élet sikerorientált szereplőinek érdekében a jogrendszer minimalizálását, az etikai normák lehető legteljesebb leépítését hirdette, hogy ezáltal a versenyben állók minél veszélyesebben élhessenek, a gazdasági életben teret engedve a „bellum omnia contra omnes” jogának. (Mandeville. 1996)

A gazdasági élet biztonságos játékosai az eredeti tőkefelhalmozás viszonyai számára a legnagyobb gondot az okozta, hogy hiába is mérlegelték a siker/kockázat mértékét, kockázatmenedzselésre kevés esélyük volt. Biztonságuk túlzóan óvatos vállalása, a „mások által kitaposott járt út” követése katasztrofális versenyhátrányhoz vezet. A biztosításkultúra intézményei, a biztosítók, később épültek ki. Az óvatos, vagy veszélyesebb üzletmenet közötti választást nem annyira a szakmai szempontok, mint inkább gazdaság-filozófiai, -etikai és szocializációs értékek befolyásolták. A biztosítás, biztonság!/ tételünket, ha ismerték volna, akkor sem tudtak volna mit kezdeni vele.

1.2 A nagyobb kockázatvállalás biztonságkultúrája

A különösen nagy kereskedelmi kockázatok vállalása már a legkorábbi történetében is igényelte volna a biztosítékok rendszerének kiépítését. Ezek hiányában a bevállalós üzletmenetre kényszerülők bölcseletévé vált: Kaland az élet!

A gazdasági, üzleti élet biztosítástechnikája a korai korokban nem alakultak ki. Kereskedelmi, gazdasági intézmények hiányában biztosító intézményeik sem. Az emberi élet

és együttélés biztosítandó kockázatát még kevésbé tudták üzleti technikákkal kezelni. Gazdasági, katonai, vagy más, nagy jelentőségű vállalkozásaikat a jóshelyek felkeresésével, illetve isteneik számára bemutatott áldozatokkal kontrollálták: kvázi biztosítva azt. A görög és mediterrán világban igen későn jött létre újkori értelemben vett szomszédsági, illetve távolsági kereskedelem, a pénzforgalmi rendszer hiányában az elszámolási viszonyok kezdetlegesen és komplikáltak voltak. Ilyen körülmények között pénzügyi biztosítékok rendszere, és kultúrája ki sem épülhetett.⁴ Gazdaságelméleti szakembereik felismerték az áruforgalom extrajövedelem-termelő képességét. *Arisztotelész*, mint az állam működésének és gazdaságtanának szakértője kimutatta a pénzforgalom szerepét a polisz (állam) háztartásában. A pénz érték mérő eszköz, leegyszerűsíti az árucserét. A polisz (állam) számára hosszú távon ez a legfontosabb. (Arisztotelész. 1984. I. könyv) *Xenophón* (430-355) A bevételekről című könyvében – Arisztotelésszel ellentétben – nem a polisz (állam), hanem a vállalkozók szempontjait tekintette át. A kereskedő célja, hogy piacon haszonnal értékesítse árukészletét. Biztonságra törekszik, de egyúttal magas haszonra is. Ezért vállal magasabb kockázatot, és tengerre száll, hogy így 20 százalék körül könyvelhessen el hasznot.⁵ Különadót kell befizetnie a polisz (állam) számára, annak érdekében, hogy hasznához hozzájusson. Kvázi állami biztosítékot kap működéséhez.⁶ *Xenophón* azzal a javaslattal él, hogy Athén még növelje (biztosítsa) a hajótulajdonosok jogait, mert ez kölcsönösen előnyös mindkét fél számára. A következő lépés – Kr. e. IV. században – már csak az lett volna, ha maga a polisz (állam) vállalkozott volna kockázatmenedzser szerepre. Ezt nem tette meg, a feladatot meghagyta a hajósok, távolsági kereskedők számára. Nemzetközi szállítmányozás mellett a bányászat, az ezüstvagyon kitermelése kecsegtetett még jelentős bevétellel. A siker/kockázat mértékét tekintve kevesebb veszéllyel járt a vállalkozó számára, de a haszon is némileg kisebb. *Xenophón*, esetükben mutatja be a biztosításkultúra ókori csiráját: állami fedezet hiányában a kockázatkezelő csoportok alakulását. Magánemberek szövetkeztek, hogy megosszák a kockázatot, biztonságosabban vállalkozzanak. Minél több tag lépett a csoportba, az annál biztonságosabban fedezte a felmerülő kockázatot. A polisz (állam) távol tartotta magát attól, hogy e-t tekintetben támogassa a vállalkozók biztonságát, miközben kimutatható, hogy az számára is megtérült volna. (Xenophón. 2003. 662. old.)

A távolsági kereskedelem során elérhető magasabb haszon nagyobb csáberővel bírt régen és újabb korokban is, mint a velejáró magasabb kockázat. „Kaland az élet!” Ezt bátran elmondhatták magukról. Csak az nyer, aki mindent feltesz a magas nyereség oltárára. Rómában *Pompeius* (106-48) mondta (legalábbis Plutarchos szerint), a viharos tenger hajózási kockázatát mérlegelő matrózainak: „Navigare necesse est.” Hajózni (feltétlenül) szükséges! Rögtön kiegészítve ezt a következőkkel: „Vivere non necesse est!” Élni (viszont) nem szükséges! Hol marad a kockázatmenedzselés? Biztonság kultúrája helyett csak a magas kockázat marad, egy jövőben elvárható nagy haszon reményében.

A *Római Birodalom* szállítványozási kultúráját a magas kockázatvállalással jellemezhetjük. Világbirodalma kiépítését, fenntartását nem csak elszánt, és legyőzött ellenségeivel szemben kegyetlen katonáinak köszönhette, de vállalkozó szellemű kereskedőinek is. Ideális példa lehet erre *Pompeius* hozzáállása, kockázatot vállalni kész mentalitása. Ennek látszólag ellentmond, hogy a Római Köztársaság kései korszakának biztonságkultúrájára meghatározó mértékben hatott *Xenophón* biztosításelméletének megismerése. Művét latinra fordították, és továbbfejlesztették. Szállítványozó vállalkozók a Pun háborúk idején biztosítói csoportokat hoztak létre. Olyanfajta biztosítási technikát

⁴ „Piac nélküli gazdaságokként” jellemezhető a korai gazdaságtörténetet *Polányi Károly* kutatásai szerint. (Polányi. 1984. I. fejezet.) A piac Közel-Keleten és a görög poliszokon meglehetősen későn, leghamarabb a Kr.e. VII. század után alakult ki, mint „a gazdasági rendszerbe beágyazódott társadalmi viszonyok.” (Polányi. 1947. 287. old.) Különböző típusú kockázatokat menedzselni képes biztosítók még kezdetleges formában sem voltak. Ezek ismeretében érdekes *Kovács Norbert* történelmi elemzése. Szerinte Egyiptomban és Mezopotámiában már Kr. e 2250 körül a karavánkereskedők útjait kockázati közösségek biztosították. A közzétett PP anyaga, sajnos további részletekbe nem bocsátkozik. (Kovács. évsz. n.)

⁵ *Xenophón* rámutat: az alaptőkébe fektetett legnagyobb haszonra a távolsági kereskedelem által számíthat.

⁶ „Aki tíz mina különadót fizet, napi három oboloszt kap vissza, ami a hajósüzletelnél szokásos 20 százaléknak felel meg, aki öt minát fizet be, az több mint egyharmados megtérüléssel számolhat.” (Xenophón. 2003. 658. old.)

alakítottak ki, melyben a csoporttagok mindinkább egymásra utaltak. Ebből alakult ki később a cohors formájú biztosítás, majd még később a letéti biztosítás rendszere.

- Cohorsokat⁷ a közös anyagi érdek sodorta egy „karámba, ahol egymásra utaltakká váltak. Rómaiak különösen nagyra tartották a barátságot. Barátaik mellett akár hősiiesen is kiálltak. A Kr. e. II-I. században jöttek létre, egyfajta szövetségi rendszerekként szerveződtek meg. Tagjaik összehangolták politikai, kulturális és gazdasági ügyeiket. (Rimóczi. 2003) Biztosították egymást vállalkozásaikban. Későbbi korok biztosítási cohorsai tisztán anyagi megfontolások mentén szerveződtek. Olyan tagokat vontak be körükbe, akik megbíztak egymásban, és vállaltak értük anyagi fedezetet. Ez a szellemiség hozta létre a XX. században az ún. non profit biztosítás módszertanát. (Pl. Belgiumban, és más országokban az Argost.)
- A letéti biztosítások rendszere a cohorsoknál némileg lazább biztosítástechnika. Lényege, hogy csoportok szerveződnek, biztosítási közösséget alkotnak. Megállapodás szerint letétet tesznek, melyet a kockázatos esemény elmúltával visszakapnak. Amennyiben káresemény történik, a károsult a csoportba vitt vagyon arányában számíthat kárrendezésre. Ez a rendszer, persze, nem azonos a modern kor letéti biztosítási formájával, de hasonlít rá.
- A középkori Itália biztosítóházai működtek hasonlóképpen. Genovában 1349-ben formalizált jogi aktussá fejlesztették a biztosítást. Épp a magasabb kockázat felelős vállalása tette szükségessé, hogy a tengeren bekövetkező eseményeket minden tag komolyan vegye jogait, kötelezettségével tisztában legyen és vállalja azt. Megérte számukra a kötelezettség-vállalás, mert nagyobb biztonságot adott. Míg korábban a nagy távolságra utazó kereskedő szinte egész vagyonával (teljes árukészletével) utazott, a XIV. század végére biztonságos helyeken – ahol kereskedelmi lerakatokat hozott létre – ott merte hagyni.⁸ Igazi kihívást (jelentős biztonsági kockázatot) továbbiakban is a keleti utazások (Indiába, Mongóliába, Kínába) jelentettek, valamint a tengeri szállítmányozás. A kereskedelmi kockázat mértékének további csökkentése érdekében fejlesztették tovább a cohors és a letéti biztosítás mechanizmusait. Megjelent (eredetileg már a XIII. században) a Kommenda-biztosítás, később (már a XIV. században) a banki műveletekként felvett biztosíték-rendszer, valamint a tengeri kockázatok fedezeteként a hajóbérlet-rendszer. (Cameron. 1998. 93-94. old.)
- Kommenda-rendszer (mint commendatio) lényege együttműködés a kereskedő vállalkozó és az őt támogatni képes tőkés társak között. Tőkéstárs nem pusztán befektető (mint későbbi korok kapitalista szereplője), hanem egyben szakmai partner is, aki tanácsaival és külföldi ajánlásaival /!/ segíti a kommandált vállalkozót. Innen ered a biztosítási forma neve.⁹ Ő maga már nem utazik vele. Visszaérkezés után a hasznon megosztóznak. A tőkéstárs akár $\frac{3}{4}$ arányban részesedik.
- A banki biztosíték rendszere szerint banki kommandálással, ajánlás és támogatás mellett indulhatott útnak a kereskedő. A kommandáció a bank által működtetett telephelyekre szólt. Ez nemcsak nagyobb biztonságot, de termékeinek könnyebb értékesítésének lehetőségét is megkapta. Pl. Genovából Párizs, London, vagy Genf irányába.
- A hajóbérleti-rendszer is a kereskedelmi és hajózási kockázat megosztására jött létre. A kereskedő vállalkozó, aki egyúttal jelentős tőkével rendelkezett, már bérléssel is haszonhoz jutott, csökkentve az út pénzügyi terheit. Raktárát, vagy annak bizonyos részeit tovább adhatta más szállítmányozó számára.

A biztosítás gazdasági kultúrája kibontakozásának korai történetét a kockázatvállaláshoz való viszonya alapján mutattuk be. Ez a későbbi korok biztosítás-

⁷ Cohors /lat/: karám, baráti kör, csapat

⁸ A nagy népvándorlásokat követő konszolidáltabb viszonyok mellett Európában a XI-XIV. században Közép- és Nyugat-Európában kezdtek kiépülni a kereskedelmi úthálózatok. A földtulajdonosok egyre inkább felismerték a kereskedelmi úthálózatok kialakításában, fenntartásában, biztonságos (útonállóktól mentesített), és komfortos működtetésében rejlő előnyöket. A távolsági kereskedelem így is kalandos volt, de viszonylag kis kockázat mellett vállalhatóvá vált.

⁹ Kommenda latin eredetű kifejezés: Commendatio =ajánlás.

gazdaságtanában is megfigyelhető, de amíg eddig az óvatosság, vagy merész üzletmenet vállalása filozófiai, etikai, illetve kulturális szocializáció alapján történt, a későbbiekben tudatosan, módszertanilag megalapozott eszközökkel, apparátus segítségével működött.

2. Empirikus szemléletű biztonságkultúráról

2.1 Kapitalizmus biztonságkultúrájáról

Az életminőség iránti igény a kapitalizmus kibontakozásával nem jelentősen növekedett, mégpedig a biztonságkultúra kapitalizációja által. Korábbi története során az embernek megvolt a viszonylag szabad választási lehetősége, hogy a siker/kockázat mértéke szerint hozzon meg üzleti, gazdasági döntéseket. A XVII-XVIII. századtól Nyugat-Európában már biztonságkultúrája kapitalista értékek szerint formálódik.

- Amikor valaki befektetőként, üzletemberként, kereskedőként mérlegel, természetesen természetesen számításba veszi kockázatait. Továbbiakban is befolyásolják a magáénak vallott filozófiai, etika, és kulturális értékei, melyekre szülei szocializálták, hatnak rá szűkebb és tágabb környezete által közvetített (gazdaság)minták, előképek. De jóval kevésbé engedheti meg magának a szabad mintakövetést. Ha nyugalomát és életminősége növelését választja, akkor eleve jelentős versenyhátránnyal indul a gazdasági versenyben. Ha versengő tradíciókkal érkezik a gazdasági és üzleti életbe, ez részéről a legjobban konvertálható hozott anyaga, még akkor is, ha biztonságigényeit kevésbé tudja majd kielégíteni.
- Már a korai kapitalizmus és eredeti tőkefelhalmozás körülményei között megmutatkozott a biztonságkultúra kapitalizációja. A társadalmi és közélet minden szegmensét a tőkés szemlélet sikerorientált hozzáállása jellemzi. *I. Erzsébet* királynő törvényei, különösen munkaügyi rendelkezései a csellengőkről, szigorúan kijelölték a változások irányát, azt az utilitarizmust, amivel szemben *Thomas Hobbes* kifejthette ellenérzéseit a *Leviatánban*, de megakadályozni nem tudta a *bellum omnia contra omnes* elv érvényesülését. Gazdasági viszonyok között a XVII-XVIII. századra a *Bernard Mandeville* által javasolt korlátokat nem ismerő szabad verseny elv szerinti életviszonyok valósultak meg. Amikor 1776-ban *Adam Smith* (1723-1790) megjelentette főművét (*Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól* címmel), nem a kapitalista viszonyok kezdeményezőjeként tette, inkább összegezze mindannak, amit tudósként tapasztalt. *Mandeville*-nél is határozottabban fogalmazza meg, aki sikerre vágyik, annak az utilitarizmust kell követnie.

Mindenkinek személyes döntése, hogy milyen életstílust, gazdasági magatartást választ. Választhatja a biztonságos, kockázatkerülő üzletmenetet, de azzal versenyhátrányba kerül, akár tönkre is mehet, szemben azzal a vállalkozóval, aki vállalja a kockázatot, a kalandokat, tudván: „mindig az nyer, aki mer!”

Angliában elterjedt az empirikus hozzáállás iránti igény, az európai kontinensen a racionalizmus. Ne felejtsük el, a felvilágosodás évszázadaiban járunk. A korszellem a biztosításokkal kapcsolatos elvárásokat is átalakította, szellemében és módszereiben megújult kultúrát hordozó intézményt igényeltek. Azt, amit a *Lloyd* elégített ki. Vele kezdődött el a modern szemléletű biztosítói hozzáállás, biztosításkultúra, amely a legnagyobb kockázatot vállaló kereskedőket, a tengerhajózásban érdekelt vállalkozókat szolgálta ki, nem melleleg eközben maga is jelentős anyagi kockázatot vállalt.

Alapítója, *Edward Lloyd* kávéházat üzemeltetett a Londoni kikötőben a Tower Street-en. Munkája mellett azzal szórakoztatta magát, hogy megszámlolta a kihajózó és visszaérkező hajókat, megfigyelve, hogy a tengereken balesetet szenvedettek számaránya nagyjából azonos. 100/95,3 a hazatérési arány, ami átlag 4,7 % veszteségi rátának felel meg. Erre a megfigyelésre már érdemes vállalkozást alapozni. 1688-ban elkezdett biztosításokat kötni.

Kalkulációi, a konkurens biztosító vállalkozásokhoz viszonyítva megalapozottabbak lehettek, mert viszonylag hamar London legsikeresebb biztosítójává vált.¹⁰

- Statisztikai módszereit tökéletesítette.
- Hírszolgálatot épített ki a biztosított hajóinak nyomon követése, és egyéb kereskedelmi információk begyűjtése érdekében.
- Volt bátorsága hozzá, hogy kereskedelmi szaklapot (Lloyd's News) alapítani 1726-ban. Lapja rengeteg hasznos gazdasági információt osztott meg szakmai olvasótáborával.
- A hajók könnyebb nyomon követése érdekében bevezeti a Lloyd's-regisztert (hajó-lajstromszámot).

Alapítást követő négy évtized alatt nemzetközi viszonylatban is meghatározó intézménnyé vált. 1730-ra a hajóbiztosítási üzletág vezető intézménye. A Lloyd's Biztosítóból Lloyd's Biztosítók szövetségévé, családneve védjeggyé emelkedett. Gondosan őrizve, mai kifejezéssel: a brand értékét. Jól jellemzi ezt, hogy amikor 1734-ben a tisztán csak kereskedelmi, hajózási, biztosítási tematikájú hetilapját (Lloyd's List) megalapította, valójában nem ő, hanem *Thomas Jemson* jegyezte. Neki így is megérte, mert a Lloyd's név magában a lap sikerének garanciája volt.

A vállalat sikereit pontos kereskedelmi, tengerészeti, katonai és nemzetközi politikai információs hálózatának, statisztikus kalkulációinak, és vállalkozó szellemének köszönhetette.

1739-ben azért kaphatta meg a Parlamenttől a Tengeri Információk Központja címet, mert elsőként számolt be a Panamában zajló angol-spanyol háború állásáról, angol sikerekről.

Több kávéházat is üzemeltetett Londonban, amikor a hatvanas években szerencsejáték üzletágba is belefogott. Azért tehette ezt bátran, mert a biztosításmatematika és a szerencsejáték-matematika nem állnak egymástól távol. Mindkettő a statisztikai valószínűsége épül.¹¹

Díjszábaiban mindig alkalmazkodott a konkrét biztosítási ügylethez. Legjövödelmezőbbek a háborús időszakok szállítmánybiztosításai voltak. Békeidőben visszavett áraiból.

Biztosításfilozófiáját, a Társaság céljait az alapító a következőképp foglalta összegezte:

- Kisebb-nagyobb számú magánember,
- esetről esetre szóló ideiglenes egyesülése,
- annak érdekében, hogy egy bizonyos biztosítási ügyletet lebonyolítsanak. (Révai Nagy Lexikona)

¹⁰ Eredményei annak ismeretében kiemelkedők, hogy ekkoriban a London City több mint 80 kávéházat számlált, és mindegyik egyúttal vállalkozók és kereskedők találkozóhelye volt. Velük jelentős konkurenciaként kellett számolnia. (Corporate history – Lloyd's. <https://www.lloyds.com/about-lloyds/history/corporate-history> /Letöltve: 2018.04.6/)

¹¹ Matematikus munkatársainak kellett ismerniük *Pierre Fermat* (1601-1665) és *Blaise Pascal* (1623-1662) valószínűségelméleteit, és az ekkor még fiatal *Daniel Bernoulli* (1700-1782) végtelen sorok elméletét és az un. „találgatás művészetét.” Biztosítások kockázata, kvázi szerencsejátékként működik. (Huff.)

Jogi értelemben, az ügyletben résztvevő felek, hajótulajdonosok és a Lloyd's biztosítási kötvényt írnak alá,¹² rögzítve a befizetést és az esetleges káresemények tételeit, a szállított áru értékének (0,5-5) százalékában.

A Lloyd's által bevezetett módszerek sikere onnan ered, hogy mindig kiválóan alkalmazkodott – és alkalmazkodik ma is – különböző kihívásokhoz. A kibontakozó szabad versenyű kapitalizmus nagykockázatot vállaló szereplői számára „méltányos összegért,” kockázataik mértékét csökkenteni képes biztonságot teremtett.

2.2 Az öngondoskodás biztosításkultúrája

Ideális körülmények megléte mellett a biztosítás kultúráját mindenki támogatja, akinek van biztonságigénye.

- Ebben segíti őt, hogy jól felfogott érdekei védelmében elhatározza, hogy a továbbiakban törekszik személyes biztonsága megteremtésére. Pl. kerüli a felesleges kockázattal járó életvitelt.
- Elfogadja a társadalom (állam) biztosítási rendszere által számára rendelkezésre bocsátott segítséget.
- Belép valamilyen biztosítói csoportosulásba, elfogadja annak profitérdekelt, adott esetben nonprofit ajánlatát.

Egyéni szinten akkor beszélhetünk öngondoskodás kultúrájáról, ha az adott egyén képes a maga, vagy családja érdekében felelős döntést hozni. Siker/kockázat mértékében neki is tisztában kell lennie azzal, hogy döntésének súlya van. Pénzügyi kultúrával kell, rendelkezzen ahhoz, hogy az egymáshoz igencsak hasonló portfóliók között kiválassza a számára legmegfelelőbbet.

Van, aki ugyan rendelkezik a biztonság iránti igénnyel, törekszik is öngondoskodásra, de korlátozott anyagi lehetőségei miatt nem (legfeljebb alig) képes azt érvényesíteni. Vele ellentétben a jobb módú és öngondoskodást vállalók jövedelemarányosan – elvileg – többet költenek. Ha a *Friedrich Engel* (1820-1895), róla elnevezett törvényét alkalmazzuk, valószínűleg ugyanúgy fals eredményt kapunk, mintha *Stanley Fischer* törvényszerűségével operálnánk.

- *Engelt* – aki a legalapvetőbb fogyasztási cikkek és egyebek, pl. luxustermékek vásárlási arányát vizsgálta a fogyasztói kosárban – csak óvatosan hozzuk elő. A nagyon alacsony jövedelműek kosarába az alapvető fogyasztási cikkek túlreprezentáltak. Biztosításra fordított összegek mértéke alacsony. Az meg biztosításkultúráján múlik, hogy egyáltalán fog-e legalább csekély mértékben ráköltetni.
- *Fischer* a biztosításkultúrát egyenes arányba állította a jövedelemmel.
(Éves jövedelem / Biztosításra fordított öngondoskodás) = Öngondoskodás mértéke
 Úgy is fogalmazhatunk: az öngondoskodás mértéke kifejezi az adott egyén igényét a biztonságához, meghatározva ezáltal biztosításkultúráját.

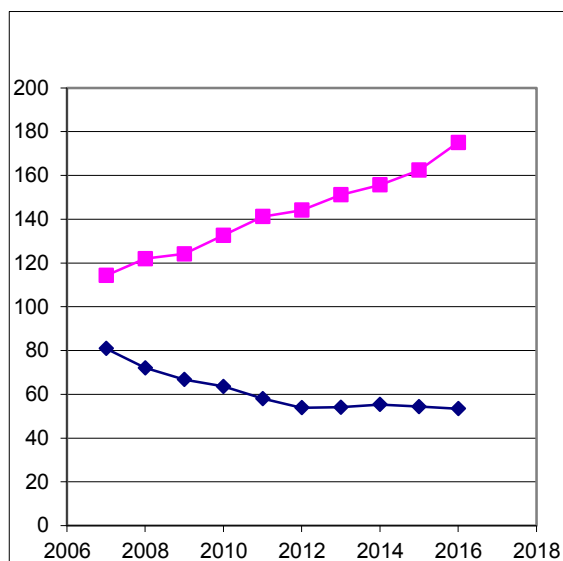
Magyarországi adatokkal összevetve az *Engel* és *Fischer* féle törvényeket, mintha egyik sem igazolódna. 2007-2016 között 10 évben az 1 főre számolt nettó jövedelem/éves adatait és az 1 főre számolt havi öngondoskodással (biztosításra fordított összeggel) vetettük össze. (Ld. 1. ábra.) A havi jövedelem növekedése mellett az öngondoskodás mértékének arányos növekedését várnánk. Nem ez következett be. De *Engel* törvényét sem hagyhatjuk figyelmen kívül, amennyiben arra itt, mint a megtakarítás lehetőségére ismerünk rá. „Megtakarítási ollóként” nyílik meg a lehetőség jövedelmének növelésére, biztosításai terhére.

¹² A biztosítási aktus kulcsmozzanata az aláírás, angolul: underwriter. Erre vezethető vissza a biztosítás angol szavának eredete.

Megadhatjuk a biztosításkultúra-elméleti magyarázatát azzal, hogy a biztonság iránti igény a vizsgált 10 év során lecsökkent. Lehet benne valami. De érdekesebb más, empirikus magyarázatot keresni.

	Biztosítási díj/fő/hó (a havi jövedelem arányában) (%)	Nettó havi átlajövedelem/fő/hó (ezer Ft.)
2007	80,95	114,282
2008	72,1	121,969
2009	66,76	124,116
2010	63,63	132,604
2011	58,06	141,151
2012	53,88	144,085
2013	54,13	151,118
2014	55,34	155,69
2015	54,37	162,391
2016	53,45	175,009

1. ábra. Az öngondoskodás mértéke a nettó jövedelem arányában.

(Adatok forrásai: www.mabisz.hu (letöltve: 2018. 03.11); KSH Zsebkönyvek.)

Franco Modigliani (1918-2003) és munkatársai alapos vizsgálat alá vették *Fischer* törvényét. Elfogadták alapállítását, de azzal a kiegészítéssel, hogy az emberek kényszer alatt cselekednek, igyekeznek magukat bebiztosítani a jövőben várható jobb/rosszabb körülmények bizonytalanságaival szembe. Például a nyugdíj előtakarékosság mögött az a bölcs megfontolás áll, félre kell tenni alacsonyabb jövedelmű időszakokra. Ezt a hozzáállást neveztük mi biztonskultúrának, Modigliani pedig „életciklus hipotézisnek.” Munkássága szempontjából ezt annyira fontosnak tartotta, hogy amikor 1985-ben átvette a Közgazdasági Nobel-érem díját, erről tartott előadást. (Modigliani. 1986) Életciklusok szerint számolva, annak minden pillanatában más körülmény minősül biztonságosnak, bizonytalannak.

Magyarországi adatsorunk 10 évre nézve *Modigliani* és *Fischer* nyomán életciklus elemeket találunk. Kulturális tartalmaikat már csak hozzá kell rendeljük. A megtakarítási olló azért nyílt szélesre – szemben *Stanley Fischer* elvárásával –, mert ő tiszta viszonyok mellett előálló, formálisan is tiszta kölcsönhatásokkal számolt. Számunkra, az életciklusok és a hozzájuk kapcsolt kulturális körülmények világítják meg a lényegét: minden ember rendelkezik csak rá igaz jövedelemarányos öngondoskodási képességgel. Az a körülmény valaki rendelkezik (2014-ben) 155690 Ft. havi nettó jövedelemmel ebből nem következik, hogy vásárol önként biztosítást. Az szorosan összefügg konkrét élethelyzetével (hogy éppen melyik életciklusában van), és azzal a biztonskultúrával, amely rá jellemző. Ezek eredőjeként kapjuk meg, hogy 2014-ben 86167 Ft-ot t, nettó jövedelme 55,34%-t költötte valamilyen biztosításra.

(Jövedelem & Biztonságigénye)	→	Biztosítás
/Lehetőség az öngondoskodásra/	/Kulturális tartalma/	/Kockázat menedzselése/

2.3 Vállalatok, intézmények biztonságkultúrája

Az öngondoskodást, mint egyéni felelősségvállalást a biztonság kultúrája felől tekintettük át. Gondos magatartásával az egyén – amennyire tőle telik – felkészül egy bármikor bekövetkező, előre nem látható vészhelyzetre, esetleg katasztrófára. Biztonságkultúrája, és anyagi kondíciója függvényében, még időben, mérsékelni tudja anyagi kárát: rá biztosítást ezért köt. Vállalatok, intézmények biztonságkultúrájába is hasonló megfontolásokból épül be a biztosításmenedzselés.

A biztosítás a biztosítékok rendszerét jelenti. Működtetésükről a vállalati, intézményi vezetésnek kell gondoskodnia.. Nagymértékben ergonómiai¹³ ügyek sokaságát foglalja magába, közülük csak egyik a gazdasági, pénzügyi tartalma.

- Biztosítékot ad az adott vállalat számára kockázatos események bevállalása esetén, műszaki hibára, emberi tényezőre visszavezethető probléma miatt bekövetkező káreseményekre.
- Biztosítékok sorába szükséges sorolni az gazdasági/anyagi természetű biztosítékok mellett minden egyéb, a vállalat tevékenységét szolgáló biztosítékot is. Műszaki, technikai, informatikai, egészség- és balesetvédelmi, tűz- és vagyonvédelmi biztosítékot.
- Biztosítékot ad a munkavállaló számára a nem szándékos vétsége (műhiba) következményeinek, káresemények fedezetére.
- Biztosítékadás modern viszonyaink között feltételezi jogi tartalmát: a biztosító és biztosított felek között létrehozott szerződéses kapcsolatot.¹⁴
- A biztosított fél kockázatkezelési döntést hoz, melynek értelmében, díjfizetés ellenében biztosítási védelmet vásárol, egyidejűleg az őt fenyegető kockázatot a biztosítóra hárítja. Ezáltal ő részben, vagy egészében mentesül a bevételkiesés, illetve nem tervezett ráfordítás zúrzavarától. (Ébli – Zavodnyik. 1998. 5. old.)

Továbbiakban a vállalatok, intézmények biztosítása alatt pénzügyi biztosítást értünk.

Az érintettek ezt gyakran kényes kérdésnek tekintik, egészen addig, míg a káresemény be nem következik. Drágának tartják a díjat, de ha az esemény bekövetkezik, a kártérítést keveslik. Alacsony biztonságkultúrával rendelkező cégek a kockázataikat nem tekintik valós veszélynek, miközben statisztikailag bizonyított, hogy a káresemények bekövetkezésének reális a kockázata.

- Magasabb biztonságkultúrával rendelkezők cégük értékeiket, kockázatos programjaikat még időben biztosítják, hogy esetleges kárakat minimalizálják.
- Alacsony biztonságkultúrával rendelkező cégek inkább a kockázatot vállalják, mint a biztosítási díj megfizetését. Ezzel ők a kockázatot kárú mértékét maximalizálják: „A kockázat, mintegy kockára kerül.”

Menedzseri döntést igényel a vezetési stílus, és kultúra kialakítása. A kontroller (pénzügyi tanácsadó) felelősségi körébe tartozik, hogy stílusa és kultúrája pénzügyi szempontból is megfelelően alakuljon. A kontroller felelőssége ugyanis különleges: „jelen és

¹³ Ergonómia (ergosz /görög eredetű/ = izom, munka): az emberi munkatevékenységet tanulmányozó tudomány. Jelentéskörébe tartozik minden, a munkavégzéssel összefüggő probléma. Foglalkozás orvostan, higiénia, pszichológián, munkaszervezésen, terméktervezésen, és előállításán keresztül egészen a munkajogig, minden. Vállalatok, intézmények biztonságkultúrája attól válik ergonómiai problémává, hogy a menedzsment milyen módon formálja az ember-gép, ember-munkafolyamat, munkavállaló-munkavállaló, munkavállaló-menedzsment kapcsolatát. Felkészül-e előre nem látható körülmények bekövetkezésére?

A biztonságos működés ergonómiáját munkavédelmi szakemberek és pszichológusok dolgozták ki (Becker – Kaucsek 1996. 15-17. old.), és leginkább a vészhelyzetekre felkészített szakemberek (az un. kéklámpás szakmák művelői) ismerik legjobban. Vállalati, intézményi vezetők részéről is tanácsos, hogy legyen erre rálátásuk.

¹⁴ Írásbeli megállapodás nélkül is működhetnek biztosítási kohorsz közösségek. Az írásban megkötött, jogi szempontból korrekt szerződések, számukra is nagyobb biztonságot jelentenek, és jelentettek régen (1349 óta).

jövőorientált ügyletekre egyaránt érzékeny,” minden pénzügyi kihatással bíró ügyet követnie szükséges. (Hahn – Hungenberg. 2001) A vállalati ügyek szakmai szintű biztonságáért ugyan nem, de gazdasági tartalmáért, pénzügyi kontrolljáért ő a felelős. Már a gazdasági pénzügyi tervek kialakításakor figyelembe kell vennie – és a menedzsment figyelmébe kell ajánlania – a biztosítékok beépítésének felettébb szükségességét. Ez annyira alapvető kérdés, hogy érdemes tankönyvi tételként kezelni. Terjedelmi okok miatt nincs rá lehetőség, hogy a biztosítékok rendszerét a vállalatok, intézmények működésében bemutassuk. Arra van csak, hogy egy fontos szegmens, a pénzügyi kultúrája vonatkozásában rátekintsünk, miként építhető be.

Sebes József a kontrollőr alapvető feladatákként határozza meg a menedzsment támogatását a pénzügyek tervezése, szervezése, ellenőrzése, és biztonságuk szakmai garantálása vonatkozásában. (Sebes. 2013.) Ebbe a felelősségi körbe tartozó témaként érdemes beépíteni a pénzügyi biztonskultúra feletti örökösödést, valamint a pénzügyi biztosítékok kialakításának tervezését, szervezését, ellenőrzését. Javasolnám érdemes, hogy már a tervezésébe be kell építeni biztosítékokat. A biztonság pénzügyi háttérének kontrollőrévé kell válnia:

- Szakmailag kontrollált jövőt tervez. A-variánst, és a válsághelyzetekre tekintettel B-variánst.
- Biztonság biztosítására mindig tekintettel van

Amikor számításba veszi a rendelkezésre álló, valamint a megszerzendő pénzügyi forrásokat, a biztonság elvének érvényesítésére figyel:

- Rentabilitásra, a folyamatos hitelképesség biztosítására, a lehető legolcsóbb finanszírozásra, rugalmas banki támogatói háttér biztosítására, valamint a likvid működésre egyaránt törekedni kell, mert ezek egyúttal a biztonság garanciái.
- A biztonság elve a biztos megtérülést garantálja, és a törlesztést biztosítja. (Sebes. 2013. 135-136. old.)

Hatékony és biztonságos működés által könnyebben érvényesül az intézményi filozófia, és valósulnak meg stratégiai célok. A termelővállalat gyártmányaival elláthassa a piacot, kiszolgálva vásárlóit. A szolgáltató vállalat kielégítse vendégköre igényeit. Amennyiben kielégítően végzi a dolgát, ezzel hagyományosan már teljesítette „küldetését”. A vállalati kultúrával szemben támasztott társadalmi elvárások, időközben megváltoztak. A XX. század második felére a pusztán vállalati szakmai szempontokra érzékeny működést a társadalom már nem tekintette elégségnek. Biztonságos, hiteles, és társadalmi szempontból felelős magatartás kezdett elvárni. A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása, a média hatalmi (egyenesen világhatalmi) tényezővé válását követően már az 1970-es évektől kezdte tisztességtelennek tekinteni és leleplezni a biztonskultúra hiányos, a pusztán vállalatgazdasági szempontokat érvényesítő magatartást. (Ford cég „gyilkos” Pinto modelljét 1978-ban, Danone cég piacfelvásárlás-célú menedzsmenttechnikáját 2001-ben.) (Huff. 2011. 152-155. old)

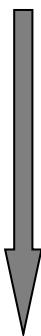
A vállalatok megtépzott hitelének helyreállítására teremtett alkalmat, hogy egyes ismert és sikeres vállalatok profitjuk jelentős részét felhasználva fokozottabb társadalmi felelősségvállalásba, és ezzel együtt biztonskultúrájuk újjászervezésébe kezdtek. *Philip Kotler* ismerte fel, hogy egy egészen újszerű marketingtechnika született. A CSR (Corporate Social Responsibility) betűszava az ezredfordulóra, mint valami sikerrecept került a vállalati kommunikáció eszköztárába (Kotler – Lee. 2007), mely képes feloldani a korábban irányukban keletkezett legitimációs válságot. (Szegedi. 2006. 51. old.) Bebizonyosodott, hogy a társadalmi felelősségvállalás – mint CSR módszer, vagy mint üzleti kommunikációs (PR) technika – jelentős hasznot generál alkalmazói számára, különösen a kiemelkedően nagy jövedelmű cégek számára. Kisebb vállalatok esetén is megkerülhetetlen magatartássá vált a társadalmi felelős magatartás, és biztonskultúra kiterjesztése külső és belső

kommunikációs partnerek felé, de általa, multi cégekhez mérhető jövedelemre nem számíthatnak.

A biztonsági szempontok beépítése a vállalatok, intézmények életébe, bizonyítható, hogy harmonikus működésük záloga. Szemléletesen mutatja be ábránk (2. ábra), hogyan hatja át szakmai, gazdasági és pénzügyi életét a biztonságkultúra.

Biztonságkultúra intézményesülése

Biztonság iránti igény felkeltése, az intézményi kultúra szerves részévé formálása

- A biztonság iránti igény beépítése az intézmény belső életébe, mechanizmusai. Biztonságot ígér munkatársai számára.
- A biztonság iránti igény beépülése az intézmény külső kapcsolatainak formálásába. Biztonságos együttműködést ígér szakmai partnerei, értékesítési környezete, célcsoportja számára.
- Biztonság jegyében válik Hatékony – Sikeres – Transzparens vállalati kultúra kialakítását

Szakmai (tartalmi) szempontok

1. Az intézményi filozófiára alapozott gazdasági tervezés biztonsági

(Gazdálkodás, pénzügy, kontrolling) kontrollszerkeztései

- A biztosítandó eszközök, anyagok, emberi és nem emberi tényezők, erőforrások felmérése.
- HRM (Human Resource Management) Az ember, mint gazdasági erőforrás felmérése és menedzselése
- Erőforrás tényezők biztosításának lehetséges módjának átgondolása, ügymenete

2. Az intézményi stratégia filozófiájának biztonsági megfontolásokra alapozott kialakítása: un. A terv

Stratégiai szintű felkészülés válsághelyzetekre: un. B terv.

3. Intézményi szakmai ügyek vitele, biztonsági szempontjaik érvényesítése mellett.

- Stratégiai tervcélok megvalósítása, A terv szerint
- Válsághelyzetben az ügymenet, B terv szerint.

4. Kontroll, biztonságkontroll

Biztosítások kötése Intézményi biztonság stratégiája, szervezeti egységek szintjéig

(Biztonsági feladatok kontrollálása) kidolgozása

- A terv: biztonságos üzemmenet esetén Biztonság garanciája, felkészülés válsághelyzetekre, és az akkor szükséges viselkedés begyakorlása. Prevenció (Tűzbiztonság, élet és vagyonbiztonság.)

Gazdasági, pénzügyi, szervezeti válsághelyzetekre felkészülés. Prevenció.

Biztosítás külső biztosító: biztosítók szolgáltatása igénybevétele

- B terv: válsághelyzet esetére.

Begyakoroltak szerint alkalmazott üzemmenet

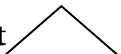
2.4 A biztonságparadoxonról

Klasszikus módon kialakított biztonságtechnikák két szereplőre épülnek/épültek: biztosítóra és biztosítottra. Szerződéses kapcsolataik egymásra vonatkoznak/vonatkoztak.

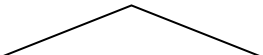
Biztosított — Biztosító

Összetettebb rendszerek is kialakulnak – jellemzően ilyen az élet-, és balesetbiztosítás – a funkcionálisan három szereplőjével: biztosító és biztosított mellé harmadik szereplőként a biztosítottat ellátó (szolgáltató) intézmény kerül. Mindhárom szereplő funkcionális, szakmai és jogi kapcsolatban van a másik kettővel.

Ellátó (szolgáltató)

Biztosított Biztosító

Egészségügyi intézmény és apparátusa (Orvos, stb.)

Páciens (biztosított) Egészségbiztosító

Élet-, és egészségbiztosítás szereplői vonatkozásában felületesen az a látszat alakul ki, hogy kapcsolataikat aktuálisan elegendő pusztán két szereplőre redukálni: egészségbiztosító és páciens; egészségbiztosító és egészségügyi intézmény; páciens és egészségügyi intézmény kapcsolatára. Optimálisan működtetett biztosításkultúra esetén valóban elegendő kétszereplős kapcsolataik alapján szervezni biztonsági mechanizmusokat, de – miként erre *Kenneth Arrow* rámutatott – mindig a három szereplő együttműködése alakítja a rendszert.¹⁵ Együttműködéseik következményeként a biztosító nem kap tiszta képet a biztosítottak egészségi állapotáról, az egészségügyi intézmények sem a tényleges költségeket számlazzák számára. A biztosító kénytelen megdrágítani szolgáltatását, tovább mozgatva az ördögi kört. Feloldása egyszerű: a nem tökéletes információs mechanizmusait kell leépíteni, hogy a tiszta biztosításmatematika vegye át szerepét. (Arrow. 1963) Azt már *Joseph Stiglitz* mutatta ki *Arrow* problémafelvetése nyomán, hogy az (egészség) biztosítás működtetésének kulcsa a finanszírozásban van. Három szereplő között a pénzmozgás kettős kört ír le Stiglitz. 2000. 310. old.):

- Forrásteremtés köre:
Biztosító (mint finanszírozó pácienset biztosít) → Páciens (mint felhasználó, kvázi fogyasztó) → Egészségügyi szolgáltató (biztosítótól ellentételezést, pénzt igényel) → Biztosító
- Forrásfelhasználás (allokáció) köre:

¹⁵ Érdekes, hogy *Arrow* az egészségügy biztosítás-gazdaságtani problémáival alaposan nem foglalkozott. A sokszereplős gazdasági együttműködések egyensúlyviszonyai miatt vette elő a biztosításkultúra témáját. Tanulmányában témánk szempontjából érdekes kulturális szempontokat sem mérlegelt, de az általa az (egészség) biztosítás hatékonyságát növelő tényezőként kiemelt információ mögött mi könnyedén felismerhetjük a kulturális tartalmat. Kultúrafüggő ui., hogy három szereplőnk miként tartja meg, vagy teszi nyilvánossá az érdekelték felé a részükről igényelt adatokat.

páciens (mint járulékfizető, mint biztosítási díjfizető) → Biztosító (mint a szolgáltatás költségeinek fedezője) → Egészségügyi szolgáltató (mint a páciens szolgáltatója) → Páciens

Amennyiben a biztosítás pénzügyi rendszere ideálisan működik – tehát hatékonyan és olcsón – a két kör egyenletesen mozog. A szolgáltató hatékonyan és színvonalasan végzi gyógyító, illetve betegségmegelőző tevékenységét, a biztosító pedig anyagilag támogatja munkáját. A biztosító is hatékonyan képes működni, mert tevékenysége fedezetét a páciensei (itt említve külső támogatóit is, állami, önkormányzati, alapítványi, egyéb köröket) biztosítják, mind a páciensek, mind az egészségügyi szolgáltatók részéről hiteles adatok ismeretében tudja munkáját végezni, árait kialakítani. Páciensünk ideális esetben rendelkezik biztonságkultúrával, hogy igényelje a biztosítók szolgáltatásait, valamint kellő jövedelemmel is rendelkezik ahhoz, hogy igényeivel megjelenjen a szolgáltatónál, és a vele szerződésben álló biztosítóval. Amennyiben ez mind rendelkezésére áll, és etikusan viselkedik (belátva, hogy a szolgáltatásokkal arányos díjfizetést kell folyósítania), akkor az is elfogadja, hogy őszintén kell beszámolnia egészségügyi állapotáról orvosának, illetve biztosítójának. Mind *Arrow*, mind *Stiglitz* modelljei ezeket a tiszta körülményeket modellálták. Biztosítási paradoxon akkor áll elő, amikor finanszírozás deficitese: a három szereplő egyike alulfinanszírozottá válik, veszélyeztetve a másik kettő működését. A forrásfelhasználás köre mozog ugyan, de hatékonysága látványosan gyengül.

Biztosítási paradoxonra példát a szocialista, részben poszt-szocialista országok hiánygazdaságai adtak, adnak. Alulfinanszírozott intézményei és szereplői (orvosok, ápolók, kiszolgáló személyzet, és leromlott infrastruktúrái) ellenére, ugyan lassan, de működött az egészségügy. Forráshiányai pótlására rendszeren kívüli források, gazdaságon kívüli eszközök bevonására kényszerült. Súlyos gondjai ellenére a szakmai teljesítménye, még nemzetközi összehasonlításban is jónak mutatkozott. Paradoxonunkat a rendszerbe szervesült gazdaságon kívüli eszközök (korrupt befizetések) felfedezésével tudjuk feloldani. Ez a transzparencia paradoxona (Huff, 2015), amit mint biztosítási paradoxont ismertünk meg. Hiánygazdasági körülmények között is megvolt és ma is megvan az emberek igénye a biztonságkultúrára.¹⁶ A maguk módján, az adott lehetőségek ismeretében elégítik ki igényeiket, felhasználva a társadalombiztosítás, a magánbiztosítók és az un. nehezen beazonosítható (féllegális, ill. nem legális) eszközeit.¹⁷

Zárógondolat

A dolgozatot az Állami Biztosító régi reklámversével indítottuk el: „A biztosítás biztonság.” Való igaz, aki biztonságra törekszik biztosítja magát. Törekszik saját személye biztosítására, és hasonlóképp tesz, amikor biztonságot teremt szerettei számára. Gazdasági szakemberként vállalkozása biztonságára is tekintettel van. Mindezek közben tevékenysége kulturális tartalmára is tekintettel van, mert nem szívesen vállal a neveltetésével, erkölcsi és morális értékrendjével ellentétes döntéshozatalt. A biztosításkultúra korai története idején is kialakultak disszonáns körülmények, melyeket nem szívesen vállalt egy üzletember, vagy éppen hajóskapitány, de ilyenkor – mint a történetet ismerjük – Pompeius, a maga durva stílusában parancsolt: „Navigare necesse est! Vivere non necesse est!”. Modern korunk

¹⁶ A szocializmus politikai gazdaságtanát áruhiányos gazdasági viszonyok jellemezték. Hiányt pótolni volt kénytelen az egyén, de a szocialista kis és nagyvállalat is. (Kornai. 1989. 48. old.) Különböző korrupciós technikák kialakításával igyekezett áruhoz jutni. A hiány rendszeralkotó tényezővé vált. Piacgazdasági körülmények között nem az áruhiány, hanem a forráshiány fedezeteként keresnek az érintettek korrupt megoldásokat, ami szintén alkalmas rendszerspecifikus tényezővé válni. Amikor a TB finanszírozás lassú, egyes műtétekre akár több évet is várni kell, a magán orvosi ellátás ugyan gyors, de elenyészően kevesek számára megfizethető, kénytelenek átlépni a legalitás határait. Így vált (vállik) biztonságkultúrájuk részévé a korrupciós kultúra, az összes paradoxonával együtt. (Huff, 2015, 22. old.)

¹⁷ *Stiglitz* pontosan ráérezett a problémára, amikor a társadalombiztosítás és magánbiztosítók egymáshoz viszonyított arányára utalt. Veszélyesnek tekintette azt a biztosítási rendszert, melyben vagy a TB, vagy a magánbiztosítók aránya túltreprezentált. (Stiglitz, 2000. 310. old.) Magyarországon pl.: TB mértéke 93%, magánbiztosítóké: 7,1%, nehezen beazonosíthatók aránya 1,5% körül van.

gazdasági viszonyai nem enyhítették a feszültségeket, inkább a maguk módján tovább élezték. Így jutunk el mind egyéni öngondoskodásunk szintjén, mind a vállalatok biztonságkultúrája tekintetében a biztonságparadoxonhoz: amikor valami, nem tökéletes állapot hiányt generál, de közben a tökéletes biztonságérzet látszatát kelti. Az információ hiánya, a forráshiány, az áruhiány következtében keletkezik olyan feszültség, amit az érintettek kulturális konfliktusként élnek meg. A biztosítás biztonságot teremt, de (sajnos!) nem tartós módon, pusztán a biztosítási szerződésben foglaltak mértékéig.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arisztotelész (1975): Eudemoszi etika. Gondolat Könyvkiadó
- Arisztotelész (1984): Politika. Gondolat Könyvkiadó
- Arrow, K. (1963): Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care. *American Economics Review* (53)(december)
- Becker György – Kaucsek György (1996): Termékergonómia, termékpszichológia. Tölglyfa Kiadó
- Csuang-ci (1980): A dolgok egyenlőségéről. Ld: Tótkai Ferenc: *Kínai Filozófia. Ókor. Második kötet.* Akadémiai Könyvkiadó
- Corporate history – Lloyd's. <https://www.lloyds.com/about-lloyds/history/corporate-history> (Letöltve: 2018.04.6)
- Ébli Györgyné – Zavadnyik József (1998): A biztosításgazdaságtan I. Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola. Szolnok
- Hahn, D. – Hungenberg, H. (2001): PuK – Wertorientierte Controllingkonzepte. Springer Gabler
- Hobbes, Th. (2014): Leviatán. Kossuth Könyvkiadó
- Huff Endre Béla (2011): Etikai kontroll az államháztartás és közpénzügyek tervezésében, vitelében, ellenőrzésében. Nemzeti Tankönyvkiadó
- Huff Endre Béla (2015): Korrupció, avagy a transzparencia paradoxona. *Economica* (4/1)
- Kornai János (1989): A hiány. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Kovács Norbert (Évsz.n.): Biztosítás, mint pénzügyi szolgáltatás kialakulása, fejlődése. Történeti áttekintés. www.sze.hu (Letöltve: 2018. március 27.)
- Kotler, Ph. – Lee, N. (2007): Vállalatok társadalmi felelősségvállalása. HVG Könyvek
- Mandeville, B. (1996): A méhek meséje. Kossuth Könyvkiadó.
- Modigliani, F. (1986): Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations. *American Economic Review* (76)
- Polányi Károly (1947): A gazdasági determinizmusba vetett hit. Ld: Polányi Károly (1986): *Fasizmus, demokrácia, ipari társadalom.* Gondolat könyvkiadó.
- Polányi Károly (1984): Kereskedelem, piacok és pénz az ókori Görögországban. Gondolat Könyvkiadó
- Rimóczi-Hamar Márta (2003): Horatius, Vergilius és Maecenas. Akadémiai Könyvkiadó
- Sebes József (2013): A controlling kiemelt kérdései. Szerzői kiadás.
- Stiglitz, J.E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Szegedi Krisztina (2006): Üzleti etika. Perfekt Könyvkiadó
- Xenophón (2003): A bevételéről. Ld. Xenophón *filozófiai és egyéb írásai.* Osiris Kiadó